

האין מנוס ממלחמת-עולם שלישית?

ש. ז. אברמוב

עצמאותן של מדינות, כגדולות כקטנות, שהצטרפו לאחד הגושים. מדינות אלה מספרן כמעט כמספר המדינות בעולם, שכולן מפסידות עצמאותן במר בן המקובל, מאחר שניטל מהן חופש-הפעולה במדיניות החוץ. ההצטרפות לגוש זה או זה היא צעד ללא-חזרה הואיל והוא קובע את דמות המשטר הפנימי. הגענו איפוא למצב שבו קיימות למעשה רק שתי מדינות עצמאיות, ואילו האחרות אינן אלא כוכבי-לכת שאינם מסוגלים לסטות ממסלולם, וגורלן קשור קשר בלי-צתק במרכז זה שמסביב לו הן נעות. כל האינטרנאציונליסטים והפאציפיסטים למיניהם, אשר הטיפו לביטול הריבונות הלאומית, מזדעזעים בראותם כי חזר גם הולך ומתגשם בנסיבות המטילות אימה על כל החרד לקיומה הגשמי של האנושות. נראה כי בתקופת המדינות הריבוניות הקטנות, קטנות היו גם הסכנות, ואולם במידה שהיחידה הפוליטית הולכת וגדלה, בה במידה תגדל הסכנה הכרוכה בה. היסולה המעשי של הריבונות הלאומית בשתי השנים האחרונות אות-אזעקה היא לאנר שות: כל אבדן של ריבונות צעד נוסף הוא להתגבשותם של שני היריבים הענקיים ולהחשת ההתמודדות ביניהם.

תהליך התחלשותן של מעצמות גדולות, שבדרך כלל הוא ענין לזרות, התרחש בדורנו במהירות מפתיעה. אך לפני שלושים וחמש שנה היו מרי-ביתן של המדינות הקטנות עצמאיות להלכה ולמעשה, ומלבד אלה התקיימו שמונה מעצמות אדירות: האימפריה הרוסית, האימפריה הגרמנית, האימפריה האוסטרו-הונגרית, האימפריה היאפאנית, האימפריה הבריטית, צרפת, איטליה וארצות-הברית. בסוף מלחמת העולם הראשונה נשארו רק חמש מעצמות ממש, מאחר שהאימפריה האוסטרו-הונגרית בטלה לחלוטין, ואילו צרפת ואיטליה ירדו לדרגת מעצמות ממדרגה שנית, שכן הראשונה היתה משועבדת למדיניות-החוץ של בריטניה, והשנייה סופה שנרתמה למרכבתה של גרמניה הנאצית. מחמש מעצמות אלו שהטי-ביעו חותמן על המדיניות העולמית עד שנת 1939, נשארו עתה רק שתי מעצמות בלבד, ואילו כל האחרות, כגדולות כקטנות, חוקות בצלו של אחד הענקים, ולמעשה עצמאותן כמיה כאבטונר

העוקב אחרי המתרחש בזירה הבינלאומית נדהם בראותו כי דעת הקהל השלימה בדרך כלל עם הרעיון שמלחמת עולם שלישית היא אפשרית וכמעט ודאית. איש לא פילל כי מקץ שלש שנים למלחמת-העולם השנייה תהיה האנושות ערוכה לקראת התמודדות רבתי ומצפה לאותו ניצוץ אשר יבעיר את הלהבה הגדולה. לאמתו של דבר כבר התחילה המלחמה העולמית ובצדה מתנהלת מלחמה מדינית בקנה מידה-עולמי. ביון ובסיון כבר נפגשו המזרח והמערב בשדה הקרב, והמערכה הפוליטית נטושה על אותם השטחים והעמים שעדיין לא נכנסו לתחומם של אחד משני הענקים. כל תמרוני הדיפלומטיה מכוונים לתכלית אחת, והיא השגת הכרעות פוליטיות בטרם תבוא ההכרעה הצבאית.

מאחר שכבר הוגדרו במידה רבה תחומי הגורשים, שוקדים שני הענקים על גיבושם של התחומים והבטחת יציבותם ונאמנותם. אין אמריקה חסה על הון תועפות כדי לתמוך בכל אומה המורכבה ליהנות הימנה, ובלבד שתבטיח בארצה יציבותו של משטר בעל אוריינטאציה נאותה. משלם המסים האמריקני השלים עם גטל המסים אשר עליו לשאת כדי לממן מפעל סיוע אשר לא נודע כמהו. נדם קולם של אנשי הבידוד, והדוקטרינה של טרומן שוב אינה הלכה מפלגתית בלבד אלא מושכל ראשון פוליטי שאין חולקים עליו. נעלה על כל ספק, כי אמריקה לא תרתע מכל קרבן כדי לקדם את פני הרעה, כפי הבנתה היא. והוא הדין ברוסיה. הנחיצות להקים הריסותיה ולרפא את פצעייה אינה מונעת אותה מקרבנות חמריים גדולים למען הכוננות למשבר הקרב. אין היא נרתעת מתביעת קרבנות מעמיה הסיבילים משנת 1914 ועד היום — למען החזקת צבא מיליונים ולמען הגשת תמיכה לאומות החוסות בצלה. „השפעתה“ על האומות האלה גוברת והורכת ועד מהרה נעלמים כל היסודות שיש להטיל ספק בנאמנותם למשטר החדש. הפיכת פראג באביב 1948 שימשה דוגמה לחיסולם של אותם היסודות אשר בנסיבות מסוימות עלולים היו לתמוך במדיניות מערבית.

כחזיון לואי להתגבשותם של שני גושי שלטון וכתוצאה הכרחית ממנה, התבלט תהליך אבדן

ובעיקר על סמכותן לנהל מדיניות-חוץ. קנאי המדינה הריבונית כאילו געלמו מן האופק ובמר קומם באו מדינאים שאינם חוששים לוותר על מידה מסוימת של ריבונות תמורת הצטרפות לארגון מקיף וחקיף מבחינה צבאית וכלכלית כאחת. הפדרציה הגדולה ביותר שהיתה קיימת עד 1939, היא האימפריה הבריטית, מתחלת כהרה. הואיל וממדיה שוב אינם זולמים את צרכי הזמן החדש. זהוידות שמהן היתה מורכבת הצטרפו למעשה לפדרציה גדולה יותר שמרכזה בושינגטון.

תהליך זה שאמרנו להתברך בו ממלא לבנו החדה, שהרי ברור לכל כי יצירת שני מרכזי שלטון עדיין אינה היא התהליך הזה של ויתור על ריבונות, שסיומו ההכרחי הוא שלטון מרכזי אחד שמצודתו פרושה על העולם כולו. קיומן של שתי „פדרציות“ בשעה זו הוא אך אקדמה להקמת סמכות מרכזית אחת שמרכזה יהיה ברשינגטון או במוסקבה; והשאלה היא רק זו: איו משתי הבירות האלה תהיה למרכז השלטון הער למי. על זאת המחלוקת.

החרדה הממלאת עתה את לבה של האנושות נובעת מן ההכרה כי שלטון עולמי, אם יכון בקרוב, יהיה תולדה של הכרעה צבאית ולא גולת-כותרת של תהליך השתלשלות הניזון מרצונם החפשי של העמים והמדינות לוותר על חלק מריבונותם. הכרעה צבאית זו אין לשור אחריה, כי בתנאי הטכנולוגיה של זמננו עלולה היא להמיט שואה על המין האנושי.

ב

יותר מרוב ההוגים בתחומי הגוש המערבי ביטא גיימס ברנהאם את הלכיה המחשבה והלכיה הרוח השודרים בחוגים המדריכים את דעת הקהל בספרו „המאבק על השלטון“. ספר זה זכה לתשומת-לב מרובה משום שרבים רואים בו מהרהורי לבם, ויותר משבא להדריך ולכוון, נתן ביטוי לאכזבת הדור ולפאטאליזם מסוכן שהתחיל נותן אותותיו בקרב עמי המערב.

לדעת ברנהם, מבוססת חלוקת העולם לשני גופים על יסודות חזקים יותר מיסודות גיאוגרפיים, היסטוריים או אֶתניים, אשר חצו עד כה בין מדינה למדינה ובין עם לעם. צמיחתה של המחיצה האידיאולוגית בדורנו חוללה שינוי כה אדיר, עד שאין אנו יכולים להשיג במחשבתנו, שהשלמה בין שני קצוות אידיאולוגיים היא בגדר האפשר. תהום אידיאולוגית רובצת בין המזרח

מיה פנימית. תחת מספר רב של מדינות ריבוניות עדים אנו להתבססותם של שני מרכזי שלטון, המרכז המערבי ובירתו ושינגטון, והמרכז המזרחי ובירתו מוסקבה. בושינגטון מתרכז השלטון על עניני מדיניות החוץ וההגנה, ובמידה מסוימת על עניני הכלכלה, של כל השטח הכולל את יבשת אמריקה הצפונית והדרומית, את יבשת אפריקה, את הארצות והמושבות של האימפריה הבריטית, את אירופה המערבית ואת כל יבשת אסיה עד לאמצעיתה של סין. הוא הדין במדינות הכלולות בתחום שלטונו של המרכז במוסקבה, אשר סמכותו משתרעת מנמל שנחאי במזרח ועד בודאפשט במערב; ארצות אלו עצמאותן מוגבלת יותר הואיל והשלטון המוסקבאי היה מעודו צנרטרליסטי יותר מהשלטון בושינגטון.

לאחר מלחמת-העולם הראשונה ניתנו מהלכים לסברה, כי שורש הסכסוכים הבין-לאומיים נעוץ בעצם קיומן של מדינות ריבוניות ובפרט בקיומן של המדינות הקטנות. חכמי תורת-המדינה ושרי הרי השלום חבעו את ביטולה של הריבונות למען הקמת פדרציות, לנגד עיניהם ריחפה תמיד דוגמת-המופת של ארצות הברית: שלש עשרה המדינות המגובבות לאורך החוף המזרחי של אמריקה הצפונית נאותו לוותר על מקצת מריבונותן ולמסור את הסמכויות, שעליהן ויתרו, לשלטון מרכזי בושינגטון. אֶכספרימנט מדיני זה הצליח במידה לא-משוערת, ולא עברו חמישה דורות וושינגטון משלה בארבעים ושמונה מדינות, אשר שגשו במסגרת עצמאותן המוגבלת. חסידי הפדרציה ראו בחלוקת סמכויות זו בין שלטון מרכזי ובין שלטון הפריפריה את הפתרון לכל הבעיות הבין לאומיות ואת הערובה הנאמנה למניעת המלחמה. עתידות היו פדרציות אלה להתפשט בכל הארצות עד שתתמוגנה כולן בחבר-לאומים אחד, כמימשל עולמי מרכזי, כפי שעלה הדבר בחזונו של הנשיא וילסון. מנהיג גדול זה ראה בעצם קיומו של חבר-לאומים סייג לריבונות הלאומית וקיוה כי במרוצת הזמן תפה הגבלה זו שורש בהכרתם המוסרית של עמי העולם עד שהמימשל העולמי לא יזקק עוד לאמריציעיכפיה להשליט רצונו.

ספק אם אנשי אסכולתו של וילסון תארו לעצמם כי תהליך הוותר על הריבונות — וההתקדמות לקראת שלטון עולמי מרכזי — יתגשם במהירות זו שראינו בעינינו. לא עברו שלוש שנים מגמר מלחמת-העולם השניה, ומרבית מדינות העולם ויתרו למעשה על חלק מעצמאותן,

יני מוסר, דת, אמנות וארגון חברתי. וכפסע בין המריבה המילולית ובין ההתמודדות הצבאית. בעיה זו של קיום שני עולמות בעלי אידיאולוגיות מנוגדות נדונה בכתביו האחרונים של לנין בצורה ברורה ופסקנית. לדעתו „עובדת היסוד של זמננו היא כי הקפיטליזם חדל מלהתקיים בקנה מידה-עולמי מאחר שנוסדה מדינה סובייטית. העולם התפצל לשני מחנות... אין אנו חיים בתחומי מדינה אחת אלא במערכת מדינות, ואין להעלות על הדעת כי הרפובליקה הסובייטית תוכל להתקיים לאורך-ימים בצדן של המדינות הקפיטליסטיות. בסופו של דבר ישלט צד אחד על רעהו“. בשורות אלה נוסחה בצורה קלאסית האמונה בהכרחיותה של התנגשות איתנים בין שני עולמות, שתהום אידיאולוגית מפרידה ביניהם, על עיצוב דמותו של העולם כולו. אמונה זו לא נתערערה אף כמלוא נימה, ועוד בפברואר 1946, כשעדיין לא התנדף הסיכוי לאַחות את הקרע בין המזרח והמערב, הכריז סטאלין: „טעות היא לחשוב כי מלחמה זו יסודה במקריות או בשגיאותיהם של מדינאים מסוימים. משגות אמנם נעשו, אך המלחמה פרצה כתולדה הכרחית של התפתחות הכוחות הכלכליים והמדיניים הטובעים באפיו של הקפיטליזם המונופוליסטי“. בשתי הצהרות אלה מצד גדולי הדוקטרינה הקומוניסטית נקבעה בצורה פסקנית האמונה בהכרחיותו של מאבק אידיאולוגי וצבאי על השלטון בעולם. והוא הדין במערב. אמנם כאן לא נוסחה האמונה בהכרחיות המאבק על שלטון בצורה פסקנית כל כך, בעיקר משום שהאידיאולוגיה המערבית חסרה את ההחלטיות הדוקטרינרית של חברתה. מאחר שהאמונה בהכרחיות משותפת לשני הגושים, הרי כל פעולה הנעשית על ידי צד אחד תיראה בעיניו כפעולת התגוננות, ואילו בעיני הצד שכנגד, כפעולת תוקפנות; ונמצא שאמונה זו כשהיא לעצמה מכשירה את הלבבות למאבק-האיתנים.

ולא רק הרקע האידיאולוגי מחייב לפי בית-מדרשו של ברנהאם, מאבק גדול על השלטון בעולם, אלא גם ההתפתחות הטכנולוגית. אם נעין עין על מלחמות המאה השמונה-עשרה באירופה, נראה כי מטרותיהן היו מוגבלות: תירקוני גבולות, תחרות שושלות או התפשטות טריטוריאלי. ולא רק התכלית, כי אם גם מכשירי ההשגדה היו מוגבלים. הלוחמים עצמם היו בדרך כלל שכירים ודבר לא היה להם עם האזרחים; הקרבות התנהלו הרחק מתחומי החיים, והרץ

והמערב. לשעבר יצרו השכל הבריא וחוש הקיום העצמי את המכשירים להתגבר על ניגודים הנובעים מהבדלים גיאוגרפיים, היסטוריים, כלכליים ולאומיים. ואילו עתה קצרה ידנו מלהקים מסגרת שבחוכה יוכלו שני מרכזי העולם להתקיים ולהתפתח כל אחד לפי כוחו. הניגוד האידיאולוגי הוא המסוכן ביותר, הואיל ואידיאולוגיה לפי מהותה היא דבר שבאמונה ולא דבר שביד-עה. בתולדות האנושות עדים היינו למלחמות דתיות — שגם הן היו מלחמות אידיאולוגיות — והללו היו הממושכות, והאכזריות ביותר. בעוד שבדברים שבידיעה ובעובדה יש מקום לויכוח ולפשרה, הרי בדברים שבאמונה אין מקום לויכוח, וממילא, גם לא לפשרה. האמונה — בין שנושאה הוא דתי ובין שהוא חברתי — יסודתה במושכל ראשון, וממילא אין מקום לויכוח ראציונאלי בינה לבין יריבתה.

לפיכך, אליבא דברנהאם, אין כל אפשרות להתגבר על הניגודים האידיאולוגיים שבין המזרח והמערב. ככל שננהג גמישות במונח דימוקרטיה לא נוכל להתעלם מן העובדה שהקומוניזם הטוטליטרי, כפי שהתפתח במזרח, והמשטר הדימוקרטי, כפי שהוא מתפתח במערב, הם דבר והיפוכו. שתי הגישות האלה הן דבר שבאמונה, ולכל אחת מושכל ראשון משלה. שתי הדוקטרינות, הקומוניסטית והדימוקרטיה, דוקטרינות אוניברסאליות הן, ושאיפתן להאציל מאמנתן על העולם כולו. אין שתי דוקטרינות אלה פוליטיות בלבד, כי לאמתו של דבר הן מקפלות בתוכן גישות מנוגדות ליעוד האדם, לתכלית החברה, למוסר ולתרבות. ומיד מתיצבת לפנינו השאלה הגורלית: התוכלנה שתי דוקטרינות אלה לדור בכפיפה אחת מתוך סובלנות הדדית. תשובת המחבר היא בשלילה מוחלטת.

שלילה זו מקורה בניגודי דוקטרינה ובהתפתחות הטכנולוגית. בתחום הדוקטרינה אין המוח האנושי מסוגל למצוא פשרה בין הקומרניזם הטוטליטרי ובין הדמוקרטיה המערבית. תהום כרויה ביניהם, הואיל והיא מעוררת את הרגשות העמוקים ביותר, ומסוגלת להפעיל המרני אדם ולהפיח בהם רוח התלהבות כבמלחמות הדתות בעבר. שתי דוקטרינות אלה הן אוניברסאליות במהותן ונושאות בחובן את התרופה לכלל בעיות אנוש, ולא תבואנה על סיפוקן עד שלא הטילו מרותן על העולם כולו. חשיבות הנרגודים מצטמצמת בתחום המדיני והכלכלי, כי היא מקיפה כל חיי אנוש וקובעת הלכות לענ-

מים הקולוניאליים ולשחררם מתלות פוליטית, על המפלגה הקומוניסטית צריך להכריז כעל ארץ גון בלתי חוקי. לבסוף חייבים לגייס את מלוא הפוטנציאל האנושי והחמרי, ובשלב האחרון יש ליטול את היזמה בפתיחת המאבק.

ג

זוהי התמונה העגומה המצטיירת בחזונו של בני דורנו. הסברה כי הניגוד האידיאולוגי יסתיים בהתנגשות צבאית וכי בסופו של דבר תמצא האנושות הרצוצה את תיקונה בחסותו של שלטון עולמי אחד, הולכת ומתפשטת במזרח ובמערב. סברה זו, לא בלבד שהיא מתאמרת להיות הדיאגנוזה של המציאות, אלא שהיא עצמה נהפכת לגורם מסייע לאותה התפתחות שתסתיים בקרב המכריע. בעמדנו על פי תהום, מן הראוי שנבחן הלך-רוח פאטאליסטי זה, את מקורותיו ואת אמירתו. בעבר היו מלחמות אלו מן הממושכות והאכזריות ביותר. ספרד עוד לא שבה לאיתנה ממלחמות הדתות אשר ניטשו בתצי האי הפירינייני במשך דורות בין האיסלאם והנצרות. מלחמות הדת באירופה במאות ה"ז וה"ח התנהלו ללא רחם ולמרות העובדה שאמונה נוצרית אחת היתה משותפת לשני היריבים, לא היססו הקתולים והפרוטסטנטים לעשות שמות אלו באלו. מעטות היו המלחמות אשר תשווה במידת אכזריותן למלחמות האמונות. בניגוד למלחמות פולניות, הרי מלחמת האמונות היא טוטליטארית בתכליתה מאחר שהיא שואפת להשמדתו המוחלטת של היריב או השתלטות עליו. וכיון שהתכונות לית היא בלתי מוגבלת גם השימוש באמצעי ההשמדה הוא בלתי מוגבל. בפתח המאה ה"ח נדמה היה שכבר נפטרנו מסיוט זה של מלחמת-אמונות. ההיסטוריון האנגלי גיבון ניתן לו לסכם את אופיין של המלחמות בתקופתו בשורות אלו: "מטרת המעצמות במלחמותיהן באירופה מוגי-

בלת בתכליתה ומתונה בשימוש אמצעיה. מאונ הכוחות ירוע פעם לכיוון זה ופעם לכיוון אחר, ואולם מאורעות אלה אין בהם כדי לפגוע באשרנו הכללי. במערכת חוקינה, בתרבותנו ובנימוסינו ובכל אותם הערכים המבדילים את עמי אירופה מעמים אחרים".

היסטוריון זה חי בתקופה נאורה שהעריכה נכונה את האסון הטמון בחיקה של מלחמת אמונות. ואילו דורנו הולך אחורנית אל אותה תקופה חשוכה, כשבני האדם, מתוך התלהבות ודבקות בדוקטרינה, הוכשרו להרוג ולאבד למען

מנטל המסים, לא השתתפה האוכלוסיה האזרחית במאבק. בעקבות המהפכה הצרפתית בא שירותי חובה צבאי, ומאז ואילך סוחפת המלחמה לתוכה את האזרח ואת אורח-החיים האזרחי. עם התפתחות אמצעי התחבורה, ובפרט מאז המצאת האווירון, נעלמו המרחקים אשר היו תריס בין אורח-החיים הצבאי ובין האזרחי. המלחמה המודרנית לא רק שטשה מרחקים אלה אלא הורידה את המלחמה הטוטאליטארית המחייבת שעבוד כל אוצרות הטבע וכוח האדם למאמץ העליון. מלחמה זו אין תכליתה מוגבלת ולא תבא על ספוקה עד אם השמידה את היריב והשתלטה עליו. תביעת צ'רצ'יל לכניעה ללא תנאי של גרמניה הנאצית מסמלת את הטוטליטריות של המלחמה המודרנית. עם גילוי אפשרות הניצול של האנרגיה האטומית — אין גבול לתכלית המלחמה כשם שאין גבול לכוח ההשמדה.

קיומו של מכשיר ההשמדה האטומי ביד מדינה אחת הוא בגדר סכנה ממשית למין האנושי. לא רחוק היום ומכשיר זה ימצא בידי מדינות רבות, ומכאן ואילך יהיה גורלה של מלחמה עולמית נחרץ במידה רבה על די הצד שיקדים להשתמש במכשיר זה על מנת להנחית ליריבו מהלומות פטליות. נמצא שבכוחה של מדינה אחת להביא כליה על המין האנושי, ואין לסמוך על מדינה ריבונית, תהיה אשר תהיה, כי תדע לרסן את יצר התוקפנות ותעדיף עליו את השלום. מכאן בא ברנהאם לידי מסקנה כי רק בידי ארגון עולמי בעל סמכויות רחבות אפשר להפקיד את המכשיר הזה. אילו היה ארגון האומות המאוחדות מקובל ונאמן על כל העמים ומסוגל להטיל מרותו עליהם, כי אז היו חייבים למסור לו את השליטה על האנרגיה האטומית. אך הואיל וארגון זה נטול סמכויות הוא ואינו אלא זירת התגוששות בין שני האיתנים, אין למסור את האפטרופסות לו, כי אם לשלטון עולמי. לפיכך לא רק הניגודים האידיאולוגיים כי אם גם ההכרח ליצור את הרשות לפיקוח על ניצול האנרגיה האטומית, מוליד את ההכרח להתמודדות מזוינת בין המזרח והמערב אשר בסופה יפון שלטון עולמי רב סמכויות שמשמעותו ביטול הריבוניות של כל המדינות. ומאחר שאין להימנע מן הקרב על השלטון בעולם, יש לדעת ברנהאם, לנקוט אמצעים נמרצים כדי להיפוך ליום המר והנמהר. בראש ובראשונה יש למזג את האימפריה הבריטית עם ארצות-הברית ולהדק את הקשרים עם כל ארצות המערב; יש לשפר את תנאי החיים של העי-

עד שנשיב על השאלה, האם מאבק צבאי על השלטון בעולם הוא תולדה הכרחית מחלוקת העולם לשני גושים בעלי אידיאולוגיות מנוגדות. מן הראוי שנקבע, כי מבחינה ראצינאלית אין למצוא פשרה בין הקומוניזם המזרחי ובין הדימוי קרטיה שבמערב. לאמתו של דבר אין כל אפ-שרות למצוא, בתחום האידיאולוגי, שביל-זהב בין שתי דוקטרינות אוניברסליות מנוגדות; כשם שאין מקום לפשרה, בתחום הדתי, בין הדוקטרינה גה הקתולית והפרוטסטנטית. כל מלחמות הד-רות בעבר היו אפוא למעשה נסיונות להטיל אחידות רעיונית בכוח הזרוע. נסיונות אלה, כידוע מן הנסיון המר, עלו בתוהו. המלחמה שבין הנצרות והאיסלאם, המלחמות שבין הקתולים והפרוטסטנטים לא יישבו את הילוקי הדעות האידיאולוגיים שבין היריבים, ומוטב כך, שהרי כל פתרון ממין זה פירושו כפית אחידות רעיונית שסופה עריצות ודיכוי המחשבה החפשית. העוב-דה כי אין להשלים מבחינה אידיאולוגית בין שתי השקפות עולם מנוגדות, אין פירושה שיש זכות קיום רק לאחת מהן, ואילו האחרת חייבת לעבור מן העולם. רק אם נכיר כי אחידות רעיונית סמ-מות היא להתפתחות האנושית, ואילו ריבוי גוני מחשבה, ואמונות פוליטיות ודתיות — תנאי קודם הוא להתפתחות הרוחנית של המין האנושי, נדע ונבין כי אין כל אסון בקיומן של שתי אידיאלר-גיות מנוגדות בדורנו; כי, אדרבה, נסיון מאיזה צד שהוא להיזקק לכוח הזרוע כדי להשליט את תורתו על העולם כולו, טומן בחובו שואה לאנר-שות כולה.

אין לשכוח, כמובן, כי הניגודים האידיאולוגיים בין המזרח והמערב יוצרים בעיות, ובהעדר פת-רון לבעיות אלה נוצרת מתיחות הרת-שואת, פתרון של בעיות אלה מטיל מעמסה נפשית כבדה על דורנו ומנהיגיו, ומוטב לקבוע מראש, כי לא נוכל למצוא בתקופה זו את הפתרון לכל הבעיות הנולדות עקב המתיחות האידיאולוגית. מן הראוי לציין כי העדר פתרון לבעיה מסוימת אין פירושו שפתרון כזה אינו בנמצא, אלא שאין בני דורנו מסוגלים למצוא. ועוד יש לזכור, כי שום אידיאולוגיה אין לה חיי עולם; במהותה אין האידיאולוגיה אלא התרכוז רעיונית בכיוון מסוים ובתקופה מסוימת. התרכוזות זו מן ההכרח שתוליד ראייה חד-צדדית של הבעיות המעסיקות אותה. ואולם במרוצת הזמן מתברר כי התרכוזות זו ברעיון מסוים היתה מופרזת, מאחר שהרבתה להדגיש צד אחד של הבעיה ומיעטה בחשיבותו

הכחיד מעל פני האדמה עיקר-אמונה או רעיון שאינו מקובל עליהם. סכנת מלחמת האמונות בדורנו היא חמורה ביותר שפן העולם כולו נגרר לתוכה, ומכשירי ההשמדה שוכללו במידה שלא שיערוה.

לאחר שעמדנו על טיבה של מלחמת אמונות ניתן דעתנו על השאלה הגורלית: הצודקים אלה בשני המחנות המשוכנעים כי הניגודים האידיאול-לוגיים מן ההכרח שיביאו לידי מלחמה שתקבע את פרצוף העולם? האמנם מלחמת עולם שלי-שית בלתי-נמנעת היא? האמנם קיים הכרח היס-טורי שניגודי אמונות יסתיימו במלחמת אמונות? לפני מאה שנה ויותר התחילו הוגי דעות במרכז אירופה לתת דעתם על הפילוסופיה של ההיסטוריה מתוך רצון לגלות את המניעים להת-פתחות התברה האנושית. לחקירה זו בפילוסופיה של ההיסטוריה היתה השפעה עמוקה על מחשבר-תיהם של ארבעה דורות רצופים. מאז ואילך הש-תרשה הסברה כי תהליכי ההיסטוריה מתנהלים לפי חוקים מסוימים, וכי מאחר שנתגלו לנו חוקים אלה, ביכלתנו לדעת מראש מה תהיה בהכרח תולדתו של תהליך היסטורי. אסכולה זו של אי-נמנעות היסטורית קנתה לה זכות אזרח במחשבות הדור עד שהיתה כמעט למושכל רא-שון שאין לחלוק עליו.

ואולם במשך עשרים השנים האחרונות עדים אנו לצמיחתה של אסכולה היסטורית חדשה אשר ללת את ההנחה כי ההתפתחות האנושית נוהגת לפי חוקים מסוימים שנגלו לבני האדם ושאין מנוס מהם. לפי אסכולה זו ההכרחיות בהיסטוריה היא צורה חדשה של אותו הפאטאליזם הדתי שלידתו במזרח. תהליכי התברה האנושית, בחיי האדם, מורכבים ומסובכים; הראצינאללי והבלתי ראצינולי משמשים בהם בערבוביה ואין בכוחו של המוח האנושי לדחוק חיים אלה לתוך מסגרת של נוסחה אחת, מבחינה דתית, כלכלית או פוליטית. המאמין בהכרחיות היסטורית שולל מן האדם והתברה את היכולת להשתלט על התה-ליכים ולהשפיע עליהם, ומציגם כחסרי-אונים למנוע את הרעה או לקדם את הטובה. ואם נעיינ בדברי ימי דורנו נראה כי לא אחת סירבה ההיס-טוריה לציית לחוקים, ותחת זאת בחרה לה נתיב משלה. האמונה בהכרחיות לא רק שהיא נפסדת מבחינת האמת ההיסטורית, אלא גם מביאה את בעליה לידי כניעה ושפלות-רוח, סגולה לבואו של התהליך הבלתי-נמנע, לרפיון ידים ואף להשלמה עם שואה קרבה.

לשלול בכלל את הצורך במלחמה לשם פתרון בעיות שאין דורגו מסוגל למצוא להן פתרון. אם נצא מן ההנחה כי למען שמירת חיי הרוח של המין האנושי יש הכרח בקיומם של ניגודים במלכות הרוח, יהיה לנו גם אורך-הרוח לחפש, מתוך מאמצים רבים, אחרי פתרון אותן הבעיות הנשגבות ממנו כל כך. כדורות שעברו כן גם דורנו זה, רואה את ההתנגשות האידיאולוגית ראייה חד-צדדית, ועובדה זו מחייבת את שוהרי השלום לשנן ולחזור ולשנן, כי פתרון שנעלם מאתנו, עתיד להתגלות לאלה שיבואו אחרינו, אם רק תהיה לנו הסבלנות והשלווה הנפשית שבלעדיהן אין מנוס מהרס ואבדן.

לפיכך, עקרון ההכרחיות של מלחמת-עולם שלישית לא רק שהוא מופרך מבחינה היסטורית, אלא הוא מסוכן בהיותו הוא עצמו גורם מסייע להתנגשות מזוינת. אין כל סיבה המונעת מהמערב ומהמזרח להכיר בקיומו של הזולת בתחמו הוא, לעבוד יחד למען פתרון אותן הבעיות שפתרוןן אפשרי בזמננו, ולהניח לדורות הבאים את אשר קצרה ידנו לעשות עכשיו. כל שנה העור ברת ללא מלחמה לא רק שהיא מרחיקה את מועד האסון הגדול, אלא שהיא מקרבת את היום שבו יראו הניגודים האידיאולוגיים האוכלים אותנו בכל פה באורם הנכון.

של צדה האחר. במשך הזמן באה הראיה החד-צדדית על תיקונה, ומכאן ואילך מאכזר הניגוד האידיאולוגי את חשיבותו האבסולוטיבית והריחו נראה, מתוך הפרספקטיבה של הזמן, באורו הנכון. כאחת הבעיות המעסיקות את האנושות, ולא כבעיה האחת והיחידה. בבוא המועד הזה ימצא הפתרון לכל בעיה אשר קודם לכך נעלם פתרונה מאתנו. מלחמות הדת העקובות מדם במאה ה-19 וה-20 לא פתרו את ההלכות האידיאולוגיות שהיו שנויות במחלוקת, ועתה עומדים אנו תוהים ומשד תוממים שעמי אירופה נזקקו לכות הזרוע לשם „פתרון” של דוקטרינות דתיות. במרוצת הזמן ראינו כי בעוד שבתחום הרעיוני קיים ועומד הניגוד בין הקתוליות והפרוטסטנטיות, הרי הבעיות המעשיות שנבעו מניגוד זה נפתרו במאה ה-19 וה-20 בלא שפרכת-דמים. מאז פגה התרכוזותם של עמי מערב אירופה בבעיות הדת, נתן ישר רעיון זה בראיתם של הדורות הבאים, נמצא הפתרון לבעיות העיקריות ונוכחנו לדעת כי בעלי השקפות אידיאולוגיות מנוגדות יכולים לדור בכפיפה אחת, ורבות הדוגמאות לכך שנושא המשמש מרכז התענינות לדור מסוים מפסיד מחיוניותו ומחריפותו בדורות הבאים.

לפיכך שומה על שוהרי השלום לא רק לשלול את הרעיון על הכרחיותו של מאבק על-שטון העולם בגלל ניגודים אידיאולוגיים אלא גם